

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14252045>

TRIZ PEDAGOGIKASI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR

Nabiyeva Nigora Nodirjon qizi

FarDU tadqiqotchisi

Sherzod Latipov

FarDU o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada TRIZ (Ixtirochilik masalalarini yechish nazariyasi) yangi pedagogikaning asosiga aylanishi mumkinligi, chunki uning asosiy tamoyillari zamonaviy ta'limning asosiy talablariga javob berishi, bu nazariya bolalar va yoshlarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun juda qimmatli ekanligi ta'kidlagan.

Tayanch atamalar: TRIZ (Ixtirochilik masalalarini yechish nazariyasi), ixtiro, tanqidiy yondashuv.

XX asr oxirlariga kelib, jahon didaktikasida ixtirochilikka asoslangan dunyoqarashni rivojlantirish global tafakkur yuritishning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylandi. Zero ixtiro qilish uchun voqelikka tanqidiy yondashuv zarurati mavjud. O'tgan asrning 80-yillardan boshlab AQSHda va o'tgan asrning 90-yillaridan boshlab Yevropa mamlakatlarida ixtirochilikka asoslangan tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ta'limning asosiy maqsadlaridan biriga aylanganligi M.V.Klarinnning tadqiqotlarida o'z ifodasini topgan¹. Tanqidiy fikrlash tushunchasini D.Xalpern tomonidan chuqur tahlil etilgan bo'lib, uning fikricha, tanqidiy fikrlash sog'lom reflektiv jarayondir, shuningdek, tanqidiy fikrlash – yo'naltirilgan xarakterga ega bo'lib, o'z xatolaridan

¹ Кларин М.В. Развитие критического и творческого мышления. // Школьные технологии.- 2004.

xolis bo'lish va sog'lom mazmun izlashdir. Tanqidiy fikrlaydigan insonlar yangi g'oyalar va yangi imkoniyatlarni taqdim etishga qodirdirlar¹

TRIZ (Ixtirochilik masalalarini yechish nazariyasi) yangi pedagogikaning asosiga aylanishi mumkin, chunki uning asosiy tamoyillari zamonaviy ta'limning asosiy talablariga javob beradi. Bu nazariya bolalar va yoshlarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun juda qimmatlidir. TRIZ texnologiyasining afzalliklari quyidagicha:

1. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish.

TRIZ doimiy ravishda standart yondoshuvlardan tashqariga chiqishni va muammolarga innovatsion yechim topishni talab qiladi. Bu jarayon bolalarni quyidagi yo'nalishlarda rivojlantiradi: muammolarga kreativ yechim topish; notanish vaziyatlarda ijodiy tafakkurlash. TRIZ bolalarda standart bo'lmagan fikrlashni shakllantiradi, chunki, bu XXI asrning eng muhim ko'nikmalaridan biri hisoblanadi.

2. Tizimli fikrlash ko'nikmalari. TRIZ yordamida bolalar masalalarni faqatgina yakka tartibda emas, balki kengroq tizimiy nuqtai nazardan yechishni o'rganadilar. Bu ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, tabiatdagi yoki texnik obyektlardagi qayd etilgan qarama-qarshiliklarni hal qilishda jarayonlarni umumiy tizimning bir qismi sifatida tushunish.

3. Muammolarni amalda yechishga yo'naltirish. TRIZ nazariyasi shunchaki nazariy bilimlarga emas, balki amalda foydalaniladigan yechimlarga yo'naltirilgan. Bu bolalarning amaliyotga yaqinroq yondashuvini ta'minlaydi va ularni hayotiy masalalarni hal qilishga o'rgatadi.

4. Qarama-qarshiliklar vositasida ta'lim. TRIZ asosiy metodologiyasidan biri — qarama-qarshiliklarni aniqlash va ularni yechishdir. Bu bolalarni quyidagicha rivojlantiradi: qiyinchiliklarni ijobiy vaziyatga aylantirish; qarama-qarshiliklarda yangi imkoniyatlarni ko'rish. Murakkab mavzularni tushuntirishda yoki murakkab qarorlarni izlashda foydalanish mumkin. TRIZ va STEM ta'limi o'zaro bir-biri bilan integratsiyaga kirishadi. TRIZ STEM (fan, texnologiya, muhandislik, matematika)

¹ Халперн Д. Психология критического мышления . – 240 с. Питер: Д. Халперн. – СПб.- 2000

ta'limi bilan ajoyib uyg'unlikda ishlaydi. Bolalar texnik muammolarni hal qilishda kreativlikni ishlatishni o'rganadi, bu ularning kasbiy salohiyatini oshiradi. TRIZ nafaqat texnika yoki fan sohasida, balki har qanday sohada foydalanilishi mumkin. Uning tamoyillari universal bo'lib, ta'lim jarayonida quyidagicha ishlaydi:

- fanlar o'rtasida bog'lanishni tushunish (integrativ ta'lim).
- turli sohalardagi bilimlarni qo'llay olish.

Innovatsion o'qitish modellari

TRIZ pedagogikani qiziqarli va interaktiv qiladi. Masalan:

- "Qiziqarli savollar" qo'yish: "Nima uchun bu shunday ishlaydi?"
- "Nima bo'lish mumkin?" kabi savollar orqali bolalarni chuqur fikrlashga majbur qilish.

TRIZ pedagogikasida inson ruhiyatining o'rni katta. Ayniqsa qiziqishning ichki olovini yoqish va uni saqlab qolish uchun quyidagi maslahatlar foyda beradi:

1. Maqsadni aniqlash. Qiziqish va ilhomni qo'zg'atish uchun o'zingizga savol bering: **"Men buni nega qilayapman?"**. Maqsadingizni tushunganingizda, uning ortidagi ichki motivatsiya kuchayadi.

2. Kichkina qadamlar bilan boshlamoq. Yangi narsani o'rganish yoki ish boshlashda katta qadamlardan qo'rqqanlik. Masalan, 5-10 daqiqalik vaqt ajrating, sinov qiling. Bu sizga qo'shimcha ilhom berishi mumkin.

3. Qiziqishingizni o'yg'otadigan bilim manbalarini topish. Kitoblar, videolar yoki professional muloqot orqali yangi g'oyalar bilan tanishing. Qiziqish juda ko'p holatlarda kerakli ma'lumot va ijobiy tajribalar orqali paydo bo'ladi.

4. Qiziqitiruvchi savollar berish. "Bu qanday ishlaydi?" yoki "Bu narsa nimalarga olib kelishi mumkin?" kabi savollar sizda yangi savodxonlikka intilish hissini uyg'otadi.

5. Qat'iylik va intizom orqali qiziqishni rivojlantirish. Har doim ilhom bilan ish boshlanmaydi. Ba'zan qiziqish rivojlanishi uchun intizomli harakat qilish zarur. Ohista-ohista qiziqish o'z-o'zidan paydo bo'ladi.

6. Ilhomlantiruvchi odamlar bilan aloqa qilish. Qiziqish yuqumli bo'lishi mumkin. Sizga qiziqarli bo'lgan sohada faol shaxslar bilan muloqot qiling, ulardan o'rganing.

7. Muvofaqqiyatlarni nishonlash. Har qanday kichik yutuqni qayd eting va o'zingizni taqdirlang. Bu ichki ilhomingizni kuchaytirishga yordam beradi.

8. Yangi narsalarni sinashdan qo'rqmaslik. Faoliyatdagi yangilik va o'zgarishlar qiziqishning qayta tirilishini ta'minlaydi. Ichki olovni yoqish uchun barqaror harakat va ijobiy muhit muhimdir. Sizni nima ilhomlantirishini bilib oling va unga ko'proq vaqt ajratish.

6. Ilhomlantiruvchi odamlar bilan aloqa qilish. Qiziqish yuqumli bo'lishi mumkin. Sizga qiziqarli bo'lgan sohada faol shaxslar bilan muloqot qiling, ulardan o'rganing.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Кларин М.В. Развитие критического и творческого мышления. // Школьные технологии.- 2004.

2. Халперн Д. Психология критического мышления. – 240 с. Питер: Д. Халперн. – СПб.- 2000